

Займайтеся зі мною ретельніше

Влодко Гуцул зайшов до синагоги.

– Мені треба купити ханукальні свічки, – попросив він.

Ребе щиро здивовано глянув на Влодка.

– Пан має комусь ті свічки занести? – делікатно запитав він.

– Ні. Я буду запалювати їх сам.

– Але ж пан не є віри юдейської?

– Ні. Але я шість років був поряд з тим, хто їх запалював.

Ребе простягнув Влодкові коробку зі свічками:

– Прошу!

– Що я винен за свічки?

– Ви вже заплатили, – лаконічно відповів ребе і попрямував у бічні двері.

*** **

Влодко Гуцул народився у Львові, але судячи з прізвища, мав гуцульське коріння, грав на сопілці і дуже хотів навчитися грати на скрипці. Жив тільки з мамою, бо тато помер від якоїсь страшної хвороби, як він був малий. Грошей у мами на скрипку не було, але вона таки купила йому якусь стару, напіврозвалену дитячу скрипочку, і Влодко почав сам, без вчителя, витягувати з неї мелодії батярських пісень, які були дуже популярними.

А ще Влодик був безжалісним пересмішником. З дитинства, як що вгледів за кимось якусь особливість чи в ході, чи в мові, мусив перекривити.

По сусідству з його родиною жив самотній старенький єврей Пінхас Гольдман. Ніхто нічого про нього не знав. Жив самотньо, бо жінка давно померла, і якимось дивакуватим накульгував на ногу.

Влодко вже мав років з одинадцять, як почав придивлятися до Гольдманової ходи: як то він так йде, гей би підскакує? І одного разу, так захопився, що йшов за паном Гольдманом з Галицького базару аж до самого дому і на ходу пробував наслідувати хід старенького пана Пінхаса. Було надвечір'я, на подвір'я на лавочку висипали мешканці дому, хтось завис на перилах балкону, і так сталося, що мало не весь дім бачив, як Влодко перекривляє свого нещасного сусіда.

Картина була ще та: сміятися гріх над старим скаліченим чоловіком. Але не сміятися над малим Влодком, який точ-в-точ йшов так як пан Гольдман – було дуже тяжко. З поваги до старшого пана люди стиснули губи в кутиках, як прищепкою защемили, і як тільки старий Гольдман зник в брамі дому, Стефка Порічкова, яка на балконі розвішувала прання, зі сміхом крикнула Влодкови:

– То ж треба так потрафити! Я мало миску з пранням не випустила Гольдману на голову. Ти, шубравцю малий! Чекай-чекай, я мамі скажу!”

Люди зі сміхом шуміли: „Щось з того Влодка буде, як виросте!”

Через пару днів Влодко перестрівся зі своїм сусідом в брамі. Пан Гольдман зляпав його за руку:

– Зачекай, хлопчику, я маю щось тебе спитати!

Влодко затерп: „Хтось старому Гольдману доніс!” – подумав він і мало не застогнав:

– Я не зі зла... Мені було просто дуже цікаво зрозуміти, як то пан ту одну ногу ставить і піднімає, і як то вона так якомсь, ніби коло робить, перш, ніж опуститися на землю!

Пан Гольдман лукаво посміхнувся одним кутиком вуст, що ховалися в лісі густих сивих вусів і бороди. В його очах блимнув якийсь, непригаманий старшим людям, юнацький вогник:

– Я ж нічого тобі за ходу не сказав. Ти сам себе продав!

– О, на маєш! – бовкнув Влодко.

– На маєш, – повторив пан Пінхас. – А я хотів тебе запросити до себе в гості!

- Навіщо? – сторопів Влодик.

– Ти не знаєш нащо люди запрошують інших людей в гості? – здивувався пан Гольдман.

– Так то людей! – зітхнув Влодко.

– А ти хіба не людина? – здивувався старенький.

– Та ще не виріс, – зітхнув хлопчик.

– То правда. До людини треба вирости. І часом не літа тому в поміч, – якомсь дивакувато говорив пане Пінхас.

– А що в поміч? – здивувався малий.

– Ну, на початок треба знайти себе. А чого ми в брамі стоїмо? Запрошую до мене, і там я продовжу тобі розказувати, що потрібно юним особам, щоби вирости людиною.

І, обнявши лагідно хлопчика за плечі, повів його до свого помешкання. Коли піднімалися на поверх, з квартири якраз вийшла Влодкова мама:

– Пане Гольдман, я не мала нагоди вас раніше побачити і вибачитися за свого йолопа. То такий стид на цілий дім! Я дуже пана перепрошую за свого сина. Знаєте, росте без тата, а я цілими днями за „Зінгером” спіпаю, бо треба на життя заробляти. Примірки, люди в хаті цілий час... прошу не гніватися.

– Я не гніваюся, пані Ганнусю. Лише би просив вашого дозволу пригостити Влодика чаєм.

– Дякую щиро, пан Пінхас. Прошу зачекати хвильку.

Мама Влодика, пані Ганнуся, метнулася до помешкання і швидко винесла тарілочку, на якій забілів під цукровою пудрою кавальчик пляцка з яблуками (яблучний пиріг – ред.).

– Прошу – до чаю!

– Широ дякую, – мовив пан Пінхас, зникаючи разом із Влодиком за масивними дверима свого помешкання.

Увійшовши до першого покою, що вікнами виходив на вулицю, Влодко на хвилю застиг. Вся стіна з правого боку кімнати, від підлоги до стелі була заставлена шафами з книжками.

– І Ви то всьо прочитали? – аж скрикнув хлопчик.

– Майже все. Але ж я і досі читаю. Вечорами, коли вже нема куди йти і ще зарано лягати спати, я беру котрусь із цих книжок, і знаєш, що вона зі мною робить?

– Що? – прошепотів Влодко.

– Вона допомагає мені рости! – відповів пан Пінхас.

– Куди рости? – здивувався малий.

– До людини! – гостро відтяв пан Гольдман і продовжив. – Але зачекай, я обіцяв почастувати тебе чаєм, – і зник з тарілкою на кухні.

Влодик вільно почав оглядатися по помешканню. В кутику кімнати, біля вікна стояло старе фортеп'яно. На ньому височів масивний срібний підсвічник на сім свічок. А на підвіконні стояв інший, не такий великий – на дев'ять свічок. І видно, що три з них було спалено.

„Дивно, – подумав Влодик. – Нашо пан Гольдман палить свічі ще й на підвіконні? Та ж електрика є”. На стіні Влодик побачив фото в рамках. Якась молода родина: гарний, пристойний чоловік, дуже вродлива жінка з милою, кучерявою дівчинкою на колінах. Всі такі погідно щасливі, лагідно усміхнені. „Ех, – подумав Влодик, – а в нас такої знімки нема, і я свого тата не пам'ятаю”, – і важко зітхнув.

– Що ти так важко зітхаєш, Влодзю? – раптом перервав роздуми хлопчика голос старого Гольдмана. – У твоєму віці нема ще чого зітхати. Основне – мати поживу. Поживу для ума і тіла. І для – душі!

Влодко напружився: „Йой, не виходить мені легко йти за тим Гольдманом, ні в ході, ні в розмові!”

– А то як? – запитав.

– Прошу сідати до столу, – запросив господар свого малого гостя, викладаючи на стіл з таці горнятка з чаєм і дві тарілочки для пляцок.

– Пожива для тіла, то символічно кажучи, є хліб. Пожива для ума – то книжка. І про поживу для душі ми поговоримо трохи пізніше. А зараз – прошу частуватися. Наразі – ми приділяємо час поживі для тіла.

В тім, мало не таємничім помешканні, Влодко почувався, як в якійсь казці. Він відчував, що його сюди привів не просто пан Гольдман. Його ЩОСЬ сюди привело. Бо йому тут було дуже незвично і затишно, спокійно і хвилюючи водночас. Він знаходився у передчутті відкриття якоїсь таємниці.

Акуратно відкусивши кавальчик пляцка, Влодко ще раз кинув оком на знімок на стіні.

– А хто на тому знімку? То якісь ваші родичі? – запитав у пана Пінхаса.

Пан Гольдман повільно опустив горнятко на тарілочку, якимось внутрішньо випростався і здушено промовив:

– Так. Це – мої найрідніші родичі: я, моя дружина і мій син.

– Син? – здивувався Влодик. – Я думав це – дівчинка.

– Бачиш, у нашій традиції хлопчикам не підстригають волосся від народження і аж до трьох рочків. А вже потім роблять опшерніш – першу стрижку, – пояснив пан Пінхас і важко зітхнув.

Влодик не розумів, але відчув щось драматичне в інтонаціях і в сповненого болем погляді пана Пінхаса. Йому стало ніяково, що він своїм запитанням зрушив якусь глибу болю в душі старенького.

– Вам сумно? Я не мав би вас запитувати про цей знімок..., – сказав хлопчик.

– Ні-ні. Все цілком нормально. Я все одно би тобі про нього розказав згодом. Я чую часом з вашого вікна милі батярські мелодії. Але я не чую, щоби ти грав вправи і якісь класичні твори. Може для дитини це дещо нудно, але на батярських піснях ти не вивчишся на музиканта. Якимось це дивно дуже. І ще, тобі твій вчитель не казав, що тобі пора купити нову скрипочку?

– Не казав, – зніяковів Влодик.

– А мав би! Ти добре граєш, і тобі для професійного розвитку потрібен добрий інструмент.

Раптом пан Гольдман піднявся і пошкулитьгав у сусідню кімнату. Вийшов він із „дорослою” скрипкою. І раптом... раптом старий, похилений, кульгавий Гольдман випрямився, аж вищим став, поклав скрипку на плече і вдарив смичком по струнах. Кімната залилася хвилею дивовижних звуків. Влодкові навіть здалося, що він їх бачить і може до них доторкнутися! Вони вибухали і розливалися по кімнаті, то сягаючи стелі, то стелячись по підлозі, то зависали під люстрою над столом, то прорізали стелю і виривалися кудись у простір, то гладили собою стіни і затихали, зійшовшись в клубок, ніби руки, що складені до молитви. Так звучав завершальний акорд.

Влодко сидів, як паралізований. Він не дихав, не рухався, він взагалі був не на землі. Мелодія затихла під полегшене зітхання скрипки. Гольдман опустив смичок, голову... Потім підняв її і подивився на Влодка очима повними сліз:

– Я тобі дуже дякую, – сказав він Влодкові.

– За що? – здивувався хлопчик.

– За те, що ти подарував мені це свято, – грати на скрипці.

Влодик розумів, що відбувається, щось дуже важливе на рівні чуття. Але розумом не міг сягнути змісту.

– Бачиш, я колись був професійним скрипалем, грав в оркестрі. Мій Йосі був талановитішим від мене в рази. Коли він брав оцю скрипочку до рук, то здавалося, що рай опустився на Зем-

лю разом з усіма пташками та ангельськими хорами. Очевидно, Б-г не хотів, щоби так було на Землі. Очевидно, то було не в планах Б-жих, і він забрав нашого Йосі до Себе. Я тішуся лишень з того, що він вже 25 років грає самому Г-споду в Його Б-жественних садах.

– Що сталося? – прошепотів Влодик, витираючи сльози.

– Ми їхали на відпочинок фіакром, на води. Почалася гроза. Коні понесли. Фіакр відірвало від упряжі. Нас викинуло за дорогу. Придорожні рови були глибокими. Ми перекотилися пару раз. Дружину Б-г вберіг. Вона відбулася лише синцями.. Нас з Йосі викинуло з фіакра і ним же накрило. Мені розстрощило ногу, а Йосі отримав удар по скроні. Він так і лежав мертвий з притиснутим футляром зі скрипкою до грудей. З того дня я більше скрипки до рук не брав, не міг. З того дня і до нинішнього. Ті твої примітивненькі, але такі теплі батярські мелодії, такі далекі від геніальних витворів класичних щось в мені відшкребли. День за днем зішкрабували ту іржу чи не байдужості, породженою відсутністю надії. Я складно говорю... як для дитини, – зітхнув Гольдман.

– Ні. Я ще не доріс до людини. Але я знаю, як мама часом плаче за татом... І я, часом, плачу за ним, хоча його не пам'ятаю.

– Скажеш своєму вчителю, щоби ретельніше з тобою займався, бо ти вже маєш „дорослу” скрипку, – сказав пан Пінхас, простягаючи інструмент Влодкові.

Дитина зніяковіла. Влодику ніколи і ніхто не робив коштовних подарунків. Він підняв очі на пана Гольдмана:

– Так і сказати: „Займайтеся зі мною ретельніше”?

– Так і скажи! – підтвердив пан Пінхас.

– Займайтеся зі мною ретельніше! – чітко, мало не по складах сказав Влодик.

– Я думаю, побачивши цю скрипку, вчитель зрозуміє, що твої наміри і наміри твоєї мами зробити з тебе музиканта дуже поважні, – робив висновки пан Пінхас.

– Займайтеся зі мною ретельніше! – як загіпнотований повторив Влодко.

– Та що ж ти мені то все кажеш. Вчителю своєму скажи, – навчав старенький хлопчика.

– А в мене нема вчителя, – прошепотів Влодик. – Я просто підбираю пісеньки на скрипці. Але я так хочу навчитися грати! Займіться мною ретельно, прошу пана! Я не знаю, чи я так зможу грати, як ваш Йосі. Але хто ту скрипку знає краще за вас?! Правда... в нас грошей на вчителя нема, – згадав і зітхнув Влодик.

– Не все, мій хлопчику купується за гроші. За свій талант ти теж Б-гові не платив. Але маєш шанс заплатити, – ясно посміхнувся пан Гольдман.

– Як? – тихо спитав Влодик.

– Вчитися! Читати – то є пожива для розуму. Вчитися розвивати той свій талант, дарований Б-гом – то є ота пожива для душі, про яку казав раніше. Ти казав, що ще не доріс до людини. Смішний. Людина не в сантиметрах вимірюється і не літами. Стати людиною – то не паспорт отримати. І не сім'ю завести. Не бороду відростити, – пан Гольдман посміхнувся і погладив себе по бороді. – І не сивиною покритися. І цап зі сивою бородою ходить. Але цапом залишиться. То все складно. Але то все тобі під силу. Бо безсилим людей нема в природі. А лінєвих – більш, ніж досить.

– Ви не гніваєтеся на мене, що я вас перекиривляв? – червоніючи, перепитав Влодик.

– Ну, раз ти так любиш перекиривляти, то тепер будеш перекиривляти мене в іншому – в грі на скрипці. Але то, куди важче, ніж кульгати. Тобі ні одного дня, ні одного року не вистачить.

*** **

Шість років Влодко вчився гри на скрипці в пана Гольдмана. І ось настав день, коли він став студентом. І першим цю звістку він мав повідомити вчителю. Кулею злетів по сходах. Своїм ключем відчинив двері помешкання пана Пінхаса. Увійшов до вітальні. Вчитель задрімав на канапі. І чомусь дуже ясно посміхався. „Як дитина! Що йому сниться?“ – подумав Влодик.

– Пане Пінхас! – взяв учителя за руку, за ту дорогу руку, яка вчила його правильно класити смичок на струни, і різко відсмикнув свою. Рука пана Гольдмана була не природно зимною. „Ні! Не може бути! Він же мав довідатися! Він же мав дізнатися, що я поступив! Ну, чому? Як же ж так? Але, чому він так посміхається? Може він там побачив Йосі? І може той йому все розказав?“ – розпачливо в голові кричав Влодко.

Поховали Пінхаса Гольдмана на Янівським цвинтарі, на старій єврейській ділянці, коло його рідних – жінки Хани і сина Йосі.

Акурат, від завтра мала зайти Ханука. Влодко згадав, як кожного року пан Пінхас запалював свічі на підвіконні. Якою надією освітлювався світ від тих свічок. Як він тішився, що Влодко був поряд. Він кожного року оповідав йому історію Хануки. А минулого року сказав:

– Ти певне думаєш, що старий єврей зійшов з розуму, п'ять років підряд тобі розказую одну і ту саму історію? Певне, забув, що й в минулому році те саме розказував. Ні, Влодзуню. Старий єврей багато чого може забути – де поклав свої окуляри, наприклад. Навіть може забути де запах гроші. Але старий єврей ніколи не забуде засвітити свічі на Хануку. А знаєш чого? Бо він щороку повторює історію про Б-жественну перемогу світла над темрявою. Я ціле життя живу в тому приміщенні. Тут мої бабуня і дідуньо ще жили. Тут багато чого змінилося: меблі, обстановка і багато кого не стало. Єдине, що є незмінним – то ота Ханукія на підвіконні на свято Хануки. Якби не вона, я би не пережив смерті Йосі, а потім – Хани. Без Б-жого світла нема надії. Без надії – нема життя. Є животіння. Бійся його. Воно тваринне. А ми з тобою говорили про те, як бути людиною.

*** **

– Я не знаю юдейських молитов, дорогий вчителю. Та світло мають запалювати всі – незалежно від віросповідання. Ви вміли горіти в темряві своїх страждань, світити іншим, зігрівати їх і запалювати вогнем творчості. Ханукія на підвіконні вашого помешкання світить. Вона єдина, що є незмінним, – говорив подумки Влодко, запалюючи Служку, а потім і першу свічку.

*** **

Хто вмів горіти, світити і вмів запалити – не погасне і після смерті своєї.

Мирослава СИДОР.